

**Ομιλία του Λάμπρου Λιάβα στην τελετή ανακήρυξης
του μουσικολόγου κ. Μάρκου Δραγούμη
σε επίτιμο διδάκτορα του Τμήματος Μουσικών Σπουδών
της Φιλοσοφικής Σχολής
του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.
Αθήνα – 25 Φεβρουαρίου 2008**

Τον πρωτογνώρισα σ' ένα μικρό διαμέρισμα της οδού Ναβαρίνου, όπου ήταν στριμωγμένο τότε το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο. Μόλις είχε εκδώσει τότε τον πρώτο δίσκο με δημοτικά τραγούδια από τη συλλογή της Μέλπως Μερλιέ, από την ιστορική καταγραφή του 1930, και οι ηχογραφήσεις αυτές με την αδρότητα και τη δύναμή τους ήταν για όλους μας μια πρωτόγνωρη εμπειρία.

Από τότε έως και σήμερα τον ξανασυναντώ, πάντοτε περιτριγυρισμένο από βιβλία, ανάτυπα, φωτοτυπίες, δίσκους, μαγνητοταινίες, κασέτες, βιντεοκασέτες, χειρόγραφα, φωτογραφίες, γκραβούρες, παρτιτούρες έντυπες και χειρόγραφες, μουσικά όργανα, ντοσιέ και φακέλους, σημειωματάρια και εκατοντάδες μικρά χαρτάκια... Κάθε λογής τεκμήρια, πολύτιμες μαρτυρίες για την παραδοσιακή μας μουσική, που ακατάπαυστα και μεθοδικά διασώζει, ταξινομεί, μελετά και –κυρίως- προβάλλει και διαδίδει όχι μόνο στους ειδικούς αλλά και στο πλατύ κοινό, μέσα από τις εξαιρετικά επιμελημένες βιβλιογραφικές και δισκογραφικές εκδόσεις οι οποίες αποτελούν πρότυπο και σημείο αναφοράς. Ενώ πάντοτε διατηρεί την πόρτα και την καρδιά του ανοιχτή σε όλους όσους τον επισκέπτονται αναζητώντας πληροφορίες και υλικό στο φιλόξενο νεοκλασικό του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών στην οδό Κυδαθηναίων, όπου στεγάζεται το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο της Μέλπως Μερλιέ, ένας από τους σημαντικότερους και πλέον δραστήριους φορείς για την ελληνική δημοτική μουσική, όπου θητεύει από το 1960 και διευθύνει από το 1976.

Αλλά ας πάρουμε το νήμα από την αρχή. Ο Μάρκος Δραγούμης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1934 και κατάγεται από καλή κι επιφανή γενιά. Γενάρχη της οικογένειας ο συνονόματος του προ-προπάππος, ο Μάρκος Δραγούμης (1770-1854) από την Κωνσταντινούπολη, με καταγωγή από το Βογατσικό της Δυτικής Μακεδονίας, μέλος της Φιλικής Εταιρείας, με θητεία στη Μολδοβλαχία και εκπρόσωπος των Μακεδόνων στην Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας. Δημόσια πρόσωπα στον χώρο της πολιτικής, της δικαιοσύνης

και της νομικής χρημάτισαν πολλοί πρόγονοί του, όπως ο διάσημος θεός του ο Ίων Δραγούμης και ο πατέρας του Φίλιππος, βουλευτής, υπουργός και πρόεδρος της Γλωσσικής Εταιρείας. Επίσης, από την πλευρά της μητέρας του, της Ελένης Βαλαωρίτη από τη Λευκάδα, συνδέεται και με την οικογένεια του επιφανούς ποιητή, ρίζα που ίσως εξηγεί και αυτή την τόσο ιδιαίτερη παράλληλη επίδοσή του στην ποίηση, μέσα από τις 4 έως σήμερα ποιητικές συλλογές του. Σε μία μάλιστα απ' αυτές, με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Τα μαχαιροπήρουνα της προγιαγιάς μου*, αποτυπώνει με ανατρεπτικό τρόπο την ανάγκη του ν' αποτινάξει τη σκιά του προγονικού βάρους και να διαγράψει τη δική του πορεία:

Φόρτωσα στο μοτοποδήλατό μου τα πορτρέτα των προγόνων μου / και τα πούλησα με το κιλό στο Γιουσουρούμ./ Κι υψώθηκα σαν πύραυλος στους ουρανούς. / Διέγραψα υπέροχες φανταστικές τροχιές πάνω από θάλασσες, πεδιάδες και κορφές κι έτρεψα έντρομους σε άτακτη φυγή τον Γιουσούφ-Αράπη με τα φουσατά του!.. Έτσι γράφει με το γνωστό ανατρεπτικό του χιούμορ, που συγγενεύει εκλεκτικά με τον σουρεαλισμό του στενού του φίλου Ανδρέα Εμπειρικού και του ξαδέρφου του Νάνου Βαλαωρίτη.

Το πρώτο βήμα γι' αυτή την ανατροπή έγινε την Πρωταπριλιά του 1956, όταν ανακοίνωσε στους γονείς του ότι εγκαταλείπει τη Νομική Σχολή για ν' αφοσιωθεί στη μεγάλη του αγάπη, στη μουσική. Είχε –βλέπετε- την τύχη να έχει δάσκαλο στο Κολλέγιο Αθηνών, όπου έκανε τις γυμνασιακές του σπουδές, τον σπουδαίο μουσικολόγο και μουσικοκριτικό Μίνω Δούνια, ενώ παράλληλα σπούδαζε πιάνο στο Ωδείο Αθηνών.

Η δεύτερη μεγάλη ανατροπή προέκυψε από μίαν επίσκεψη στο υπόγειο του Ίκαρου στην οδό Βουλής, όπου αγόρασε ένα δίσκο αφρικάνικης μουσικής. *Μου έκανε κατάπληξη –αφηγείται σε μια συνέντευξή του- ότι υπάρχει μια καταπληκτική μουσική που δεν είναι η κλασική μουσική. Αυτό ξεκίνησε μίαν αλυσιδωτή αντίδραση. Λέω ότι εδώ έχουμε μια μουσική μη ευρωπαϊκή, τέτοια όμως είναι και η ελληνική μουσική! Για ν' ανοίξω τ' αυτιά μου και ν' ακούσω τι είναι αυτή η ελληνική μουσική. Κι άρχισα να παρακολουθώ τα προγράμματα του ραδιοφώνου, να πηγαίνω στο Μοναστηράκι και ν' αγοράζω δίσκους... Τα πρώτα πράγματα που αγόρασα ήταν αμανέδες... Και λίγο-λίγο, χωρίς να το καταλάβω, έπεσα με τα μούτρα σ' όλα αυτά τα πράγματα: βυζαντινή μουσική, δημοτικά τραγούδια και ρεμπέτικα...*

Η γνωριμία του με τον Μάνο Χατζιδάκι και τον Γιάννη Τσαρούχη, στα γόνιμα χρόνια της δεκαετίας του '50, όταν κι αυτοί ανακάλυπταν τη δύναμη

και τη γοητεία της ελληνικής παράδοσης, του έδωσαν νέα ερεθίσματα και πολύτιμες εμπειρίες.

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, ότι η Μέλπω Μερλιέ, αυτή η πρωτοπόρος στην έρευνα της ελληνικής μουσικής, όταν στις 27 Ιουλίου του 1960 ο νεαρός Μάρκος Δραγούμης πρωτοπήγε ως συνεργάτης στο Αρχείο και ασχολήθηκε με τη μουσική καταγραφή των ποντιακών τραγουδιών, διέκρινε στο πρόσωπό του έναν πολλά υποσχόμενο μουσικολόγο που διέθετε τα προσόντα και τη δυναμική να συνεχίσει το έργο της και να εξελίξει το όραμά της. Η Μερλιέ ήταν εξάλλου αυτή που του είχε επισημάνει ότι για τη σωστή καταγραφή της δημοτικής μουσικής χρειαζόταν όχι απλώς ένα καλό αυτί (το οποίο είχε αποδείξει ότι διέθετε) αλλά και επιπλέον συστηματικές γνώσεις βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής, που αποτελούν –όπως έλεγε– τη γραμματική και το συντακτικό της μουσικής μας παράδοσης.

Έτσι, ήδη από το 1958, με συστατική της επιστολή ο Δραγούμης έγινε δεκτός στη σχολή του Συλλόγου της Εθνικής Μουσικής του Δασκάλου Σίμωνα Καρα, όπου φοίτησε επί δύο χρόνια. Ενώ κατόπιν, αφού πήρε τα ωδειακά διπλώματα στην αρμονία, τη βυζαντινή μουσική, την αντίστιξη και τη φούγκα, και πάλι με μεσολάβηση της Μερλιέ, κέρδισε το 1962 από το Βρετανικό Συμβούλιο μια υποτροφία για μεταπτυχιακές σπουδές Μουσικολογίας στο Λίνκολν Κόλετζ της Οξφόρδης, κοντά στον σπουδαίο Αυστριακό μουσικολόγο και συνθέτη Εγκον Βέλες.

Όπως σημειώνει ο Δραγούμης, *χάρη στη διδασκαλία και τις μελέτες του Βέλες οι Δυτικοί γνώρισαν το μεγαλείο της βυζαντινής μουσικής, κατάλαβαν τον σπουδαίο ρόλο που έπαιξε στη διαμόρφωση της έντεχνης δυτικής μουσικής παράδοσης στα χρόνια του Μεσαίωνα κι αναγνώρισαν την ανάγκη να τη συμπεριλάβουν, έστω και ως προαιρετικό μάθημα, σε πολλά πανεπιστήμιά τους.* Σημειώνουμε τα δύο σπουδαιότερα έργα του Βέλες: *Ιστορία της βυζαντινής μουσικής και υμνογραφίας* (Οξφόρδη 1949 και 1961) και *Ανατολικά στοιχεία στο δυτικό μέλος* (Βοστώνη 1947). Επίσης ο Βέλες ήταν παράλληλα και ο πρώτος μουσικολόγος που το 1921 έγραψε μονογραφία για τον κορυφαίο συνθέτη του 20^{ου} αι. τον Άρνολντ Σένπεργκ.

Έτσι, έχοντας ολοκληρώσει έναν εξαιρετικά σημαντικό κύκλο σπουδών κοντά σε φωτισμένες προσωπικότητες του χώρου, ο Δραγούμης επέστρεψε στην Ελλάδα το 1964, για να συνεχίσει τη θητεία του στο Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο, υπό την καθοδήγηση πάντοτε της Μερλιέ και του διευθυντή σπουδών του Αρχείου, του κορυφαίου Ελβετού μουσικολόγου

και ελληνιστή Samuel Baud-Bovy, σε παράλληλη δράση με τις δύο κυριότερες συνεργάτιδες της Μερλιέ, την Αγλαΐα Αγιουτάντη και τη Δέσποινα Μαζαράκη.

Εκείνο που πάνω απ' όλα με δίδαξε η Μερλιέ –σημειώνει ο Δραγούμης- ήταν ν' αντιμετωπίζω τα μουσικά θέματα με αντικειμενικότητα και χωρίς σοβινιστικές προκαταλήψεις και φανατισμούς... Η Μερλιέ πίστευε πως όλοι οι λαοί, χωρίς καμία απολύτως εξαίρεση, όταν γειτονεύουν ανταλλάσσουν αυθόρμητα τα πολιτιστικά τους αγαθά κι ότι αυτή η διαδικασία είναι δείγμα ζωντάνιας και υγείας. Είχε το θάρρος να αλληλογραφεί με Τούρκους μουσικολόγους και να συνδιαλέγεται μαζί τους, ακόμη και να παραδέχεται μερικές απόψεις τους, σε μια εποχή όπου κυκλοφορούσαν στην Αθήνα άτομα που υποστήριζαν ότι η τουρκική μουσική ήταν ανύπαρκτη!... Μου έμαθε επίσης να σέβομαι την εργασία των δυτικών μουσικολόγων για τη βυζαντινή μουσική, παράλληλα όμως να υπολογίζω και τις αντίστοιχες ελληνικές θέσεις, που ορισμένες μπορεί μεν να διατυπώνονταν με φανατισμό και έλλειψη επιστημονικότητας, αλλά εμπεριείχαν σημαντικές αλήθειες...

Έτσι, συνταιριάζοντας συνειδητά την επιστημονική μέθοδο της Δύσης με τη μελέτη της προφορικής παράδοσης στην πρωτογενή της μορφή και επιτέλεση, ο Μάρκος Δραγούμης, συνέχισε στο δρόμο που άνοιξε η Μερλιέ, με μια ολόψυχη προσήλωση σε ένα –τολμώ να πω- αποστολικό έργο, σε μια εποχή δύσκολη και μεταβατική για τη λαϊκή μας παράδοση και τους φορείς της.

Είχε αρχίσει ήδη τις ερευνητικές αποστολές στην ελληνική ύπαιθρο από τον Αύγουστο του 1961, αμέσως μόλις απολύθηκε από το Ναυτικό, όπως τόσο παραστατικά αφηγείται στο σημειώμά του με τίτλο *Ηχογραφώντας για το Μ.Α.Α. στη δεκαετία του '60* που δημοσιεύτηκε στο ένθετο «Επτά ημέρες» της Καθημερινής. Αφετηρία στάθηκε η Σαμοθράκη, για ν' ακολουθήσουν η Βόρεια Εύβοια, η Αίγινα, η Καστοριά, η Σκόπελος, η Σαλαμίνα.... όλη η Ελλάδα, όπου από τότε έως σήμερα (επί 47 ολόκληρα χρόνια) συλλέγει και τεκμηριώνει εκατοντάδες δημοτικά τραγούδια, που φυλάσσονται ως πολύτιμα τεκμήρια της παράδοσής μας στο Μουσικό Αρχείο του Κέντρου.

Παράλληλα, το 1964 διορίστηκε καθηγητής μουσικής και υπεύθυνος του μουσικού τμήματος του Γυμνασίου-Λυκείου του Κολλεγίου Αθηνών, θέση που διατήρησε ως το 1988 όταν αποχώρησε με τον βαθμό του Γυμνασιάρχη. Ενώ επίσης από το 1970 δίδαξε το μάθημα της Ιστορίας της Μουσικής στο Ωδείο Αθηνών.

Καρπός της 50χρονης θητείας του στην έρευνα και μελέτη της ελληνικής μουσικής παράδοσης (αν αναλογιστούμε ότι ξεκίνησε από τη μαθητεία του στη σχολή του Σίμωνα Καρά, το 1958 έως σήμερα) είναι ένας μεγάλος αριθμός άρθρων, βιβλιογραφικών και δισκογραφικών εκδόσεων, που με την υψηλή ποιότητα στο περιεχόμενο και την παρουσίασή τους αποτελούν πρότυπα σημεία αναφοράς για την ελληνική Μουσικολογία. Τα γραπτά του καλύπτουν και τους τρεις κύριους τομείς της παραδοσιακής μας μουσικής: την έντεχνη (με τις μελέτες για τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή εκκλησιαστική μουσική), το δημοτικό τραγούδι και το αστικό λαϊκό τραγούδι με έμφαση στο ρεμπέτικο.

Σημειώνουμε ιδιαιτέρως τους δύο τόμους που αποτελούν –έως σήμερα- τη συναγωγή μελετών του:

Στον πρώτο, με τίτλο *Η παραδοσιακή μας μουσική: Δάσκαλοι-ερευνητές και δημιουργοί*, που εκδόθηκε το 2003 από τους Φίλους του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου ο Δραγούμης επιχειρεί μίαν αναδρομή και αποτίμηση στο έργο αυτών που προηγήθηκαν, δασκάλων και πνευματικών καθοδηγητών του: από τη Μερλιέ και τον Χατζιδάκι ως τον Τσιτσάνη κι από τον Κωνσταντίνο Ψάχο και τον Νικόλαο Φαρδύ ως τον Σκαλκώτα και την κυρία Κούλα της δισκογραφίας των μεταναστών στις ΗΠΑ. Είναι όλοι αυτοί που αποτελούν την πνευματική του κληρονομιά.

Επίσης, είναι ενδεικτικός ο τίτλος και ο υπότιτλος της δεύτερης συναγωγής άρθρων του που εκδόθηκε πρόσφατα από το Εργαστήριο ελληνικής μουσικής του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου: *Από το Βυζάντιο στο Ρεμπέτικο. Μουσικολογικές περιπλανήσεις*. Εδώ περιλαμβάνονται αντιπροσωπευτικά άρθρα απ' όλο το ευρύ φάσμα της μουσικολογικής του δραστηριότητας: από τον καθορισμό της μουσικής φυσιογνωμίας της προεπαναστατικής Ελλάδας, σε ζητήματα ερμηνείας ορισμένων τύπων της βυζαντινής παρασημαντικής κι από τη διερεύνηση της μουσικής συγκεκριμένων περιοχών του Ελληνισμού ή κοινωνικών ομάδων, σε ζητήματα συγκριτικής μουσικολογίας ανάμεσα σε ελληνικά, τουρκικά και σεφαραδίτικα τραγούδια.

Αξιοπρόσεκτες είναι οι παρατηρήσεις του σχετικά με την τόσο αμφιλεγόμενη θέση του αμανέ στην ελληνική παράδοση, θέμα που αποτέλεσε το αντικείμενο και του πρώτου άρθρου του το 1960 στο περιοδικό «Αξιός», παρόλη τη σφοδρή πολεμική εναντίον του. *Ας το παραδεχτούμε –γράφει- πως ο αμανές ανήκει πια και σε μας, παρόλη την αναμφισβήτητη ισλαμική του προέλευση, αφού για αιώνες ολόκληρους όχι*

μόνο τον χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε τους βαθύτερους καημούς μας, αλλά και τον μεταπλάθουμε, κάνοντάς τον πιο λιτό και ανάλαφρο και δίνοντάς του συμμετρική μορφή.

Και καταλήγει επισημαίνοντας: Παρόλους τους καταφανείς δανεισμούς του από το Ισλάμ κι από τη Δύση, το ρεμπέτικο διατηρεί μια ξεχωριστή φυσιογνωμία, τόσο στο ύφος όσο και στη μορφή και στο γενικό του χαρακτήρα. Υπάρχει δηλαδή στο ρεμπέτικο μια ισορροπία μορφής και περιεχομένου, μια υποταγή των εκφραστικών του στοιχείων σ' ένα αυστηρά αρχιτεκτονημένο πλάνο και μια λιτότητα στη διατύπωση, που χαρακτηρίζουν περισσότερο απ' ο,τιδήποτε άλλο ολόκληρο τον κορμό της καλλιτεχνικής μας δημιουργίας από τα χρόνια της κλασικής αρχαιότητας.

*Ενώ, στο άρθρο του για τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα ελληνικά και τα σεφαραδίτικα τραγούδια αποφαινεται: *Εν πάση περιπτώσει, αυτό που έχει σημασία δεν είναι τόσο το ποιός δανείστηκε από ποιόν (συνήθως το πρόσωπο που δίνει επίσης παίρνει, και αντίστροφα), όσο το γεγονός ότι η ομορφιά (ιδίως στη μουσική) είναι δυνατότερη από την προκατάληψη και συχνά καταφέρνει να προσπελάσει αυτό που φαίνεται απροσπέλαστο!..**

Από τις μελέτες του για την εκκλησιαστική μουσική αξίζει να σταθούμε ιδιαίτερος σ' αυτές για την Επτανησιακή Ψαλτική Παράδοση, με έμφαση σ' αυτήν της Ζακύνθου και της Κεφαλονιάς. Εδώ διασώζεται μια τοπική εκκλησιαστική μουσική που διαφέρει σημαντικά από το λεγόμενο νεοβυζαντινό μέλος που βρίσκεται σήμερα σε χρήση στις περισσότερες ελληνικές εκκλησίες. Μεταφέρθηκε στα Επτάνησα από τους Κρητικούς πρόσφυγες, μετά την άλωση του Χάνδακα από τους Τούρκους, για να γνωρίσει εκεί μια δεύτερη περίοδο ακμής διατηρώντας τη δημοτικότητά της σχεδόν ως τις μέρες μας.

Παράλληλα, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε την εξαιρετική δουλειά του Μάρκου Δραγούμη στον τομέα των μουσικών καταγραφών στο πεντάγραμμο και της μουσικής ανάλυσης ενός μεγάλου αριθμού δημοτικών τραγουδιών απ' όλες τις περιοχές του Ελληνισμού. Οι καταγραφές του αποτελούν πρότυπα και διακρίνονται για την τεχνική τους αρτιότητα και την έμφαση που αποδίδει στις λεπτομέρειες για την αποτύπωση της μελωδικής γραμμής, των ρυθμικών παραλλαγών και των διαφόρων ποικιλιμάτων, τα οποία προσδίδουν το ιδιαίτερο «χρώμα» στο τοπικό ύφος κάθε περιοχής και στο ήθος κάθε ρεπερτορίου. Εξαιρετικό σχετικό δείγμα αποτελεί η πρόσφατη έκδοση από τους Φίλους του Μουσικού λαογραφικού Αρχείου

ενός ογκώδους τόμου με τις καταγραφές του από ηχογραφήσεις δικές του και άλλων συνεργατών του Αρχείου στην Αίγινα.

Εκτός αυτού, άλλη μια σημαντική συνεισφορά του Δραγούμη στον τομέα των μουσικών καταγραφών αποτελεί και η διορθωμένη έκδοση των δημοτικών τραγουδιών που κατέγραψε στη Χίο το 1899 ο Γάλλος γλωσσολόγος Ιμπέρ Περνό. Πρόκειται για τα πρώτα ελληνικά δημοτικά τραγούδια που ηχογραφήθηκαν σε κυλίνδρους μ' ένα πρωτόγονο γραμμόφωνο της εποχής, αλλά μεταγράφηκαν στο πεντάγραμμο με αρκετά λάθη και παρανοήσεις από τον μουσικό συνεργάτη του Περνό Πολ λε Φλέμ. Η αποκατάσταση των μελωδιών από τον Δραγούμη γίνεται με εξαιρετική επιστημοσύνη και λεπτή διακριτικότητα, χρησιμοποιώντας τη συγκριτική μέθοδο μέσα από την αντιπαραβολή με άλλες παραλλαγές των τραγουδιών που απαντάμε στην ίδια ή σε άλλες περιοχές του Ελληνισμού. Μιαν ανάλογη προσπάθεια διόρθωσης και αποκατάστασης έχει ξεκινήσει επίσης και ως προς τις ιστορικές καταγραφές του Γεωργίου Παχτίκου, στη μνημειώδη συλλογή του *260 δημώδη ελληνικά άσματα* του 1905, εργασία ακόμη πιο δύσκολη κι επίπονη, καθώς το υλικό του Παχτίκου χρειάζεται αντιπαραβολή με έναν τεράστιο όγκο μουσικών πληροφοριών όχι πλέον από τη Χίο αλλά απ' όλες τις περιοχές του Ελληνισμού. Και μόνον κάποιος με την τεράστια γνώση, εμπειρία, μουσική μνήμη και καταγραφική δεινότητα του Δραγούμη μπορεί να τη φέρει σε πέρας...

Θα μπορούσαμε να μιλάμε επί ώρες για τα επιμέρους ζητήματα και τις ειδικότερες πτυχές που θίγουν οι εθνομουσικολογικές μελέτες του Μάρκου Δραγούμη και που αφήνουν ανοικτές για περαιτέρω έρευνα και προβληματισμό, παραδίδοντας τη σκυτάλη στις νεότερες γενιές των Ελλήνων μουσικολόγων. Ο χρόνος βεβαίως δεν το επιτρέπει, όπως και δεν έχουμε την ευκαιρία ν' ακούσουμε απόψε και κάποια χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τις εξαιρετικές ηχογραφήσεις του που περιλαμβάνονται στην τόσο επιμελημένη δισκογραφική σειρά του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου, η οποία αριθμεί περισσότερους από τριάντα δίσκους βινυλίου και ακτίνας με σπάνιες καταγραφές δημοτικών τραγουδιών απ' όλον τον Ελληνισμό, καθώς και βυζαντινά μέλη.

Το έργο αυτό, στο σύνολο ή σε επιμέρους στοιχεία του, πολλοί από εσάς που βρίσκεστε σήμερα σ' αυτή την αίθουσα το γνωρίζετε και το αναγνωρίζετε, ενώ το 1991 το τίμησε και η Ακαδημία Αθηνών.

Ας ευχηθούμε αυτή η απόδοση τιμής προς την όλη του προσφορά και την προσωπικότητά του εκ μέρους και του Πανεπιστημίου μας και του Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής ν' αποτελέσει κίνητρο και για τους φοιτητές μας και τους νεότερους Έλληνες μουσικολόγους να εντρυφήσουν στο έργο αυτού του σπουδαίου ανθρώπου και να διδαχτούν τόσο από το περιεχόμενό του όσο και από την όλη στάση ζωής του.

Γιατί ο Μάρκος Δραγούμης είναι πάνω απ' όλα ένας έντιμος άντρας, ένας ευαίσθητος μουσικός, ένας αφοσιωμένος δάσκαλος, ένας επιστήμονας με ευρύτητα πνεύματος και οριζόντων, πάντοτε ανοιχτός και γενναιόδωρος, μετριοφρονας, με μιαν αβίαστη, ερωτική σχέση με τη ζωή και την τέχνη, με ελευθερία στον λόγο και στην πράξη, με ένα χιούμορ συχνά σουρεαλιστικό και ανατρεπτικό που κρύβει μέσα του μια βαθειά σοφία, καρπό μιας βασανιστικής γνώσης και εμπειρίας από κάποιον που τις περισσότερες φορές έδωσε προτεραιότητα στην ψυχή του και όχι στην καριέρα του. Για όλες αυτές τις αρετές, απέκτησε στην όλη του πορεία πολλούς φίλους και συνεργάτες, πολλοί από τους οποίους βρίσκονται απόψε σ' αυτή την αίθουσα και συμμερίζονται τη χαρά μας να μιλάμε γι' αυτόν και να τιμάμε το έργο της ζωής του, κάτι που δυστυχώς δεν είναι δεδομένο και αναμενόμενο σ' αυτό τον τόπο.

Γι' αυτές τις αρετές του θεωρούμε δική μας τιμή, όλοι εμείς στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του ΕΚΠΑ να συμπεριλαμβάνεται στον κατάλογο των επιτίμων διδασκόντων του Τμήματός μας. Και του ευχόμαστε υγεία και δύναμη ώστε να συνεχίσουμε εμείς και οι φοιτητές μας να απολαμβάνουμε την εμπειρία, να μοιραζόμαστε τη γνώση και να διδασκόμαστε από το ήθος του.